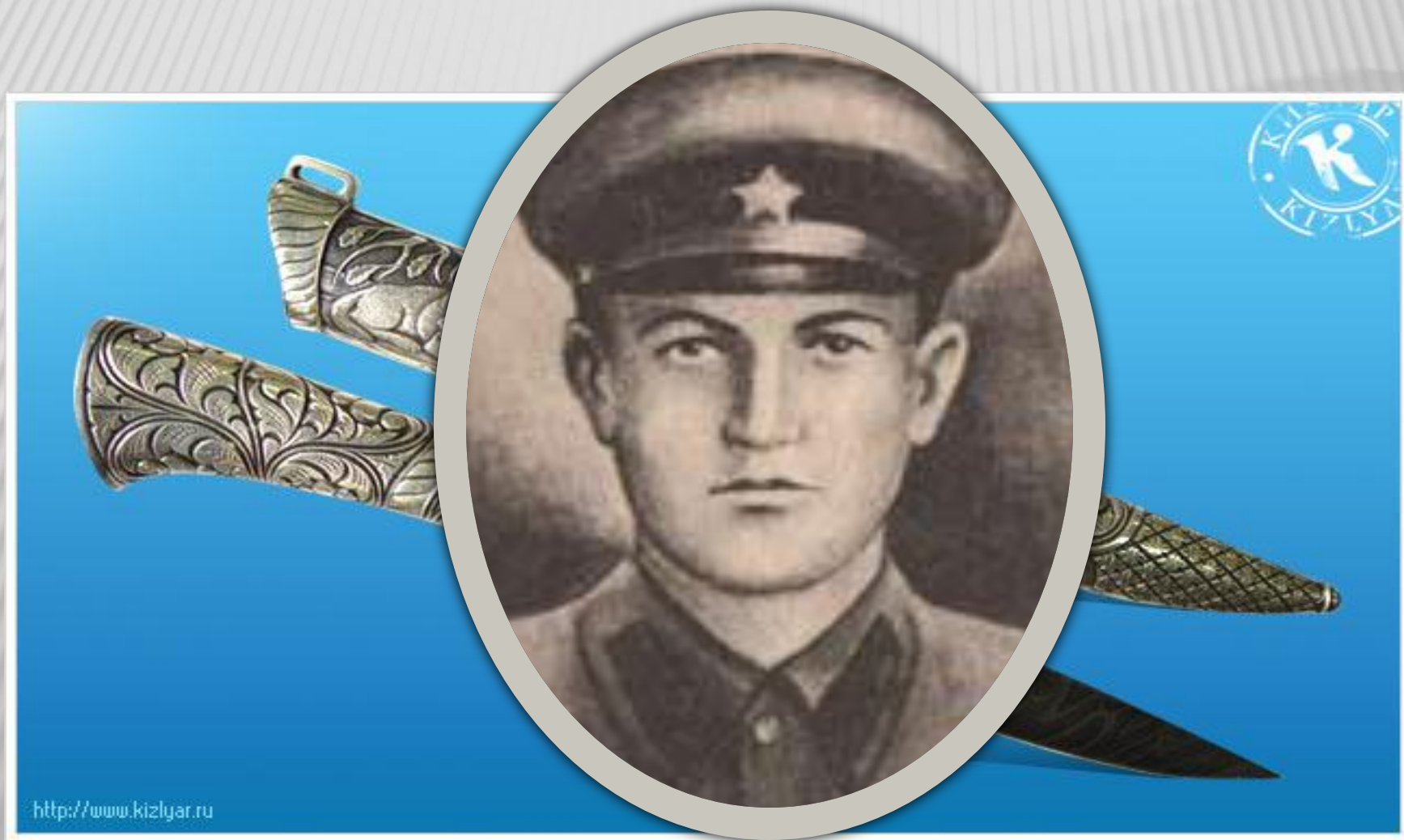

КАЛОТЫ ХАЗБИ

Калоты Алыксандры фырт Хазби райгуырди 1921 азы
Захъайы. Йæ сабибонт æ арвыста ам, йæ цахъхъæнтау
цыди уæлыг æс, хосдзаут æн уыди дондзау. Бинонт æ 20-æм
азты ралыгъдысты быдырм æ, æрбынат кодтой Къостайы
хъæуы. Ам лæппу каст фæци скъола æм æ бацыд рабфакм æ.
1938 азы сси Калачы паддзахадон университеты студент,
ахуыр кодта уырыссаг æвзаг æм æ литературæйы
факультеты. Иу семестры фæст æ раивта Цæгат Ирыстоны
пединститутм æ. Фæстаг курсы студент уыд, афт æм æй 1941
азы августы ацыди хæстм æ. Афæдзы бæрц ахуыр кодта
Сталинграды облæсты Камышины танкисты скъолайы.
Райста кæст æр лейтенанты цин. 1942 азы октябр æй
фæст æм æ уыд хæцаг æс фæсады.

□ Ирон поэзийы ахъаззаг фæзынд уыдис
Хазбийы хæстон лирикæ. Хазби у лирик
æмæ йæ уацмысты нæй фæдисон хъæртæ,
бæгънæг лодзунгтæ. Советон поэзи
цадæггай, «цауты æддаг фарс цы жанртæ
æвдыстой, уыдонæй æмæ сюжетон
æмдзæвгæтæй раздæхт сыгъдæг лирикон
æмдзæвгæмæ... Хæст нæ поэзийы бауагъта
лирикон уддзæф, фæарфдæр ис йæ
эмоцион зæлынад, арбаввахсдæр æй кодта
адæм æмæ йæ хъайтармæ». Уыцы
миниуджытæ Хазбийы лирикæйы хицон
уыдысты суанг йæ райдайæнæй.

- Балладае «Кард»чысыл иуварс лæууы иннæ уацмыстæй. Уый у традицион, æвдисы фæлтæрты иудзинад, нывæфтыд кæны, нæ зæххыл хъайтарон æмæ патриотон фæтк кæй хæлы, уыцы хъуыды. Традицион у «Фæстаг салам» дæр. Фæлæ ам хæстон энтузиазм ис лиризмы дарæсы. Иугæр хæст цæуы, уæд патриоты амонд ис карз тохы, «нæй йын фæсвæндагмæ здæхæн». Амондыл хъæуы тох кæнын, уымæ гæсгæ поэт зæгъы: «Æз лæгæй лæджыхъæд домын, Хорзы агурын æмбалаен». Ахæм у йæ эпикон зондахаст

-
- Поэт æн фашизм у залиаг калм, фашистон æфсад у мал æтх æсс æг, советон ад æмы х æст та у «тох цард æм æ р æстдзинадыл». «Мал æт æм æ хъайм æт балым æн сты уыцы цъамм æрттим æ, – фыссы Хазби. – Сар й æ с æр к æны, чи ф æтаса, й æ хотых чи аппарата, лидз æг чи ф æуа, уым æн.
  - Хазби фыста, з æгъг æ, «будущее за стихотворениями в прозе». Ф æд-ф æдыл æвз æрдысты проз æй æ фыст æмдз æвг æт æ «Карз х æст райдыдта», «Залиаг калм», «Хорз æй баззай, Ир» æм æ æнд æрт æ. Уыдон сты аив, нывджын, æнкъар æнджын, арф æвдисынц патриоты з æрд æйы уаг, й æ уарзт, й æ рухс б æллицт æ.

□ Хæстмæ цæуын у традицион мотив. Хæзби йæ систра стыр аивады бæрзæндмæ. «Хорзæй баззай, Ир» уыд ног поэтикон фæзынд. Лирикон алæмæт у æлвæст æмдзæвгæ «Æз мæ цард нæ нымайын æвгъауыл». Аст рæнхъы нывæфтыд æрцыд поэт-патриоты уавæр, йæ хъысмæт, йæ цард æмæ йæ тохы нысан. Йæ алы ныхас дæр у ныфс æмæ лæгдзинады æвдисæн. Ам хæст нæма ис, фæлæ дзы ис хæстоны уавæр:

- Æз, ныфсхæст цæргæс, мæ базыртæ ысцагътон
- Æмæ тымыгъмæ æнхъæлмæгæс лæууын.

-
- Поэт йæ фæндыр ныууагъта æмæ райста хотых – уый у нæртон традици, Хазби йын дæтты трагедион зæлынад. Хазби сисы бынтон ног мотив – зæххы темæ. Йæ фыццаг хæстон æмдзæвгæйы æрхæндæгæй зæгъы: «Æллæх, цæй таригъæд у зæхх!», фашисттæ цы зæххыл цæуынц, уый. Æмдзæвгæ «Куы сæтты тымыгъ даргъ бæлæсты» у нывты поэзи, æвдисы хæсты æвирхъау фæстиуджытæ. Зæххы рыст æмæ хъыгтæ сты æгæрон, æмæ поэт тыхсы:
  - Кæй бон уыдзæни, кæ, нæ фæстæ
  - Зæххы зæрдæйы маст ныфффыссын.

□ *Æмдз æвг æй æ æмдз æвг æм æ з æххы тем æ
æвдыст цауы ирдд æр æм æ арфд æр. «У æ н æ
з æхх, æз дæу тыхх æй х æцын!»* – дзуры
х æстон поэт (Зым æг... Иу хъ æмпын
х æдзар – фысым»). Уыцы мотив Хазби
систа мифон æмв æзадм æ. Гея æм æ Атей –
мад æм æ фырт, с æ иудзинад сси антикон
миф. *Æмбисондаг сси В.Соколовы стих
«Его зарыли в шар земной».* Хазби уыцы
тем æ иртасы арфд æр, у æр æхд æр.

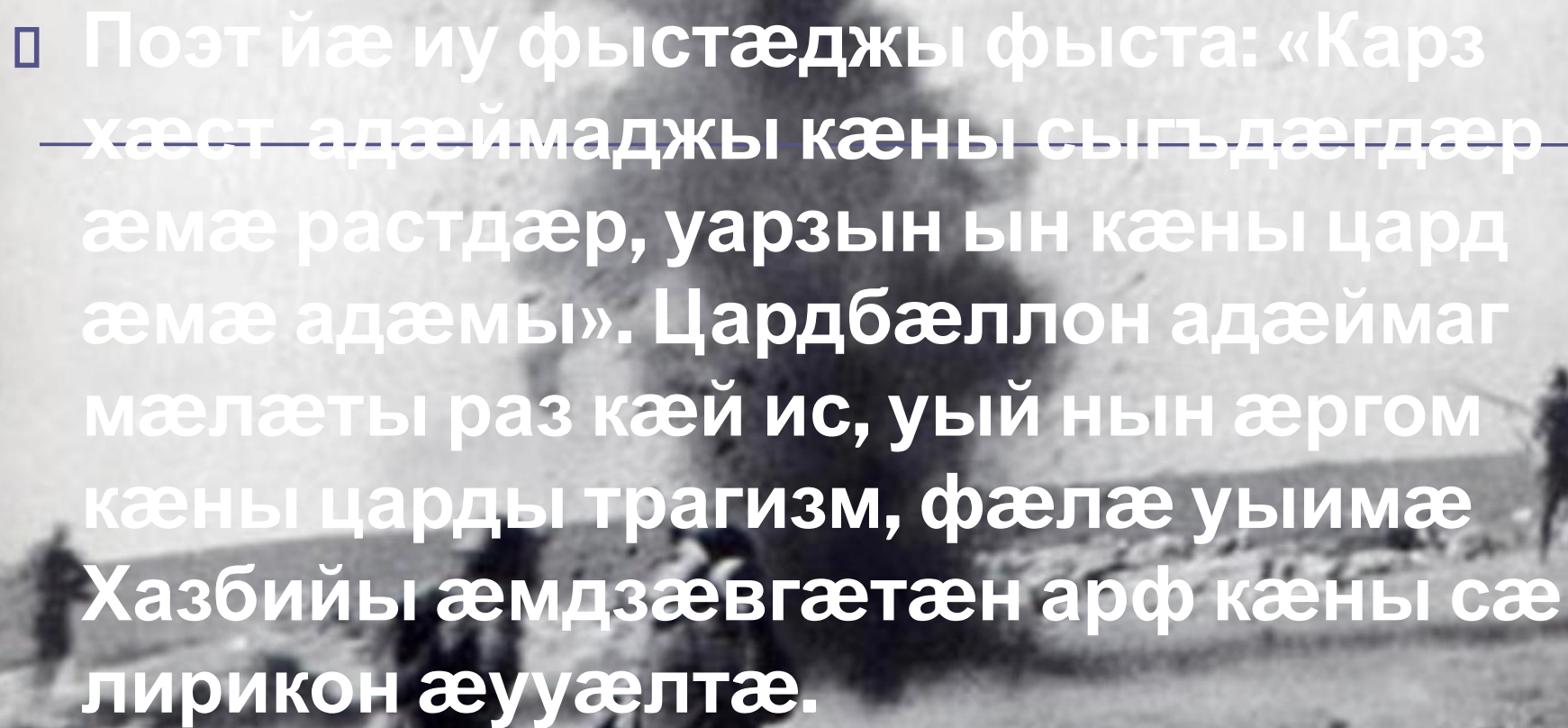
□ *Æз к æуын... Æрзоныг кодтон з æххыл*

□ *Æм æ йын й æ риу æн пъа к æнын.*

□ *Ма хъ æрз, з æхх, м æ уд ф æрыст дæ*

мæст æй!

▣ Поэт йæ иу фыстаæджы фыста: «Карз хæст адæймаджы кæны сыгъдæгдæр æмæ растдæр, уарзын ын кæны цард æмæ адæмы». Цардбæллон адæймаг мæлæты раз кæй ис, уый нын æргом кæны царды трагизм, фæлæ уымæ Хазбийы æмдзæвгæтæн арф кæны сæ лирикон æууæлтæ.

□ Хазбийы лирикон

курдиат æххæстаей
раргом ис йæ хæстон
æмдзæвгæты. Уыдоны
ис арф мидис, уыдон сты
нывджын, нывтæ сты
æнæнхъæлаеджы
фæзындтæ. Арæх дзы
алы хуызты æмбæлы
дыууæ фæлгонцы – туг
æмæ хур, мæлает æмæ
царды символтæ. «Худы
туджы 'ртæхты хуры
тын» – уый пейзажы хай
нæу, метафорæйæн ис
символон ахаст, æвдисы
цард, рухс æмæ
сæрибары уæлахиз

□ Хæст уыди тыхæвзарæн æмæ
растæвзарæн. Советон адæм хæцыдысты
цард æмæ сæрибары сæраппонд,
хъахъхъæдтой Зæхх æмæ дунейы
цивилизаци. Сæ хæст уыд растаг, сæ
нысан – рухс, æмæ цыдысты уæлахизмæ.
Хæсты цæхæрæй рацыдысты æхсыстæй,
сыгъдæгзæрдæйæ, ныфсхастæй. Уый уыд
историон æнтыст æмæ æвдыст æрцыди
ирон литературæйы. Ирон аив ныхас йæ
хуыздæр æнтыстыты нывæфтыд кодта
адæмы намысон æмæ психологон уавæр.

<http://www.kizlyar.ru>

